

**Tuwanuä, Poli iqu kinganä
1 Korinä
pmeqä iquaunqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänä iquvi**

Poli iqu qua täu äpmaminqänğani, anä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänjä-tänjä inği. Jisasi Iqueqä kuknuä anğui, anä-himqä Korinä iunı, Poli iqu-ganä awä ätuminqe. Itanğa qokä-apäkä iqisanjä hıqıua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aqıvü qämbıqä ipäqäkuwi. İnäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hıgi-mända yätıqä uwqanğa, hanä-ıqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aqıvü qänätqätanğuwä iquau äwimakqe. İnä etanği Poli iqu tuwanuä tä, qunı knüä iqä anğıuä ävätä, quwqä hanä-ıqe jänä iwimäkätıqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Korinä iu pmetanğuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanüä wıtanği, quwqä suqä anğui qui imäkıqä inqe, Poli iqu äwäwa kiınä imınqe. Iqu kuknui, qokä-apäkä ämanänıuwä iqua, suqä jänanı imäkäpu pmapıqä inqä ätätä äqäkqe. Ga Dnjä Anğıuä Iqu, quwqä qanä uwqeunı, jänä iwimäkätıqä hinuinä mäqunquä iqanğpqe, hanä-ıqe wımeqä iunqä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupıqä suqä anğıuananı

imäqäpñqä iinǵetä, Dñä Äñguä Iqu näqñqetä, yänänäqñqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau hiñgi vätnqä iinǵetä, ätätä äqäkqe. Inji yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonǵuwä iqua, añgi vaupnuwä iinǵä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanjä-iqä huitañä-huitañä ämaminjuwinǵe, Poli iqu kukñuä äñgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinǵä iinǵä ätnänjä iqi näqñqä mapñqä, yätamakqä äwikqe. Bukä tqesanjä saptä 13 iquenǵe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä kuapänäñi, kiinjä äwinyätqäuä. Iqinji Poli iqu suqä ämaqeunǵä äwinǵä iutaninǵä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä äñgui qokä-apäkiu ävätnqä iutañi, suqä ämaqeunǵä winǵe, kinǵanänjä eä, huiziunji ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenǵä kukñuä ätkqenǵä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwinǵä dutañi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä imäqämqä änändowatkqä iqunji. Itanǵa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunǵuä iqu, nyitä anä äpmeñue.

² He añä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenǵä aquvä äqänätqänjuwä iquenǵä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpñqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänjä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä, eequenä Iqueqänänǵä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänjä-quvi. ³ Neqä Goti

Apigutä, itaŋga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Ique “änguiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätanquwitanj, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätŋqä iŋqe, nyi Iqueni, “Änguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä. ⁵ He Kraisi Ique ämuänätanquwitanj, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapanä etapätqätanqgetanj, näqŋqä äŋguanänätänä epu, kukŋui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iŋä imäkätqätanquwitanj, Kraisi Iquenyqä kukŋuä ne awä etätunquä di, hesäŋi häukuä witaŋqge äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutanj täŋgani, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä quvepqenqä hiŋuä äqämbu äpmapiyänqani, wäunjuä imäkqenqä näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetanj, he hŋquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anqumä äpätqänqani, he quuvqä maeqä pmetanqpi eqänaniŋqä diŋqe, he quuvqä yänänäqŋqä eqäka wätqätanqpi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutänj ämuännanä asänä pmetaniŋquä ae ätänaikqä eänqwe, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iŋä imäkätqätanqgä iŋqe, nyi Iqueni, “Änguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatŋguwiŋqä (1:10-4:21)

*Ämiqä huitaᅇä iquaunqä, kukᅇuä mäkä
huᅇqenqä*

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäüä, ämaqä, Kloisä iyyqä aᅇiu anä äpmeᅇuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitaᅇi, hᅇqua tiᅇä ätätqäᅇäuä. ‘A, ne kukᅇuä qäte, Poli ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Iyääi, ne kukᅇuä qäte, Apolosi* ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Isääi, ne kukᅇuä qäte, Pitä ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Oeyä, ne kukᅇuä qäte, Kraisi Ique wiy-atuᅇqueqä!’ ätätqäᅇäuä.” He iᅇᅇä itqäᅇuwiᅇqe, nyämaqäüä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, maᅇä yäᅇänäqᅇqä tiᅇä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hᅇqunä iᅇqä äpmapu, kᅇui naqä-hᅇqunä in-dqänäpu, nätmätqä eeqäpnäᅇä imäkäpiyä iuᅇi asänä imäkqanᅇpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hᅇqunä eᅇqe, he iᅇᅇä ändumäkmbu äpmeᅇuwi, äänä etaᅇᅇiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkoᅇgqätanä? Aanqeqä! Ä he asᅇä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asᅇi, Klispusi iquesä, itaᅇga Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itaᅇga huiziqenä, nyita mämeqä ikuwä imᅇi, täᅇgaᅇi, ämaqä hui, “Ne asᅇi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetaᅇi, ique qänaknä ävätqäᅇunä” matqä ipnä. Iᅇᅇqe, Goti Hanjuwä Iqueᅇi, “äᅇᅇuiqä” ätuätqäᅇä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aᅇiu anä äpmeᅇuwä

* **1:10-12** Wäuᅇuᅇiᅇqä 18:24-19:1

iutänä äwqäkqe. Inäqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqe.

17 Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqe, ii tiinñqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkiqämqä mänändowatqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanğa kukñuä iinjä iquenji, awä ätätmänğanji, ñqä kñuä iutañi, kukñuä äñguä äwi-iqe ämetmä, matqä itqänjä. Nyi kukñuä iinji, ñqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunğqenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämñinji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä kñuä äñguä iwäsäuqetäñi, ii Kraisi Iquvqä

18 Zä-huätatä iquenqä kukñuä awä tqanğqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmenjuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hiñginqä enqä-manjä etanği, äqunätqänjä. Inäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñqänqä änyä-hänjä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iinji, Iqueqä yänänäqñqä, anğumä änävauqumuatätñqä etanği, äyä äqunätqänju. 19 Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmatqä hiñginqeqä” ätätqänjuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iquauqä näqñqä ii, nätmatqä hiñginqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä in-

dqänäpu, 'Iñä imäkanä' tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä."†

²⁰ Itanji ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua, änäänqce? Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquaunqce, äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñguä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mändi äkittqiyqä iquaunji, squä wimenquti? Quwqä näqñqä äñguä iinji, Goti Hanjuwä Iqu hiñginqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kñuä äñguä iwäsäuqä iutanji, tiñjä imäkkqce. Ämaqä qua iutanjä iqua, iquauqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqce, näqñqä maeqä itpnä. Itanga Iqu tiñänqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinqce, hñqua hiñginqä qäyä äqunätqätanquwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquaunji, Iqu qu qui mimäkñqänqä, hñjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpnqä diñqce, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänä diganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etanji Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qu kñui-ganä, "Ne kukñuä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänji, tänğa äwiyätunqce" mapñqä äwinyä. ²³ Inäqce, ne kukñuä awä ätäkitunqce, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunqçä iinqceyi. Iqu iinjä imäkkqä iinqce, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayyi. Itanga huizi iqua, qu kukñuinqce, "Qäyunänä hma eä, qäyasäqinjçä" indqänätqänjuwitani, quuvqä

† 1:19 Asayä 29:14

maeqiyqä iquayi. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizí iquautañä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hñqenqä qätä äwiyaniñä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqätä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqätäñi, näqñqä ämetqäñu. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä kñui, quvqä eänqe, tiñä hitañgiyi. Hñqua kñui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänä hma eä, qäyasäqinjä” indqänätqäñuwä-qe, iñä ma, Goti Iqueqä näqñqä iñi, ii ämaqeufe, ämäwqätäuä. Itanğa hñqua kñui, “Goti Iqueqä wäñuä imäkkqä huiñi, Iqu yänänäqñqä maeqeqä ämänätqenä” indqänätqäñuwä-qe, iñä ma, Goti Iqueqä wäñuä iñi, ii ämaqeufä yänänäqñqä iñi ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqänğa, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyá’ tpu, kñuä indqämbu. Kuapänänä hñquenä, ämaqä qua iutanä iuqä hiñuä iqñi, näqñqä maeqä pmetanğä, kuapänänä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanğä, itanğa kuapänänä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanğä äpmaminuwi. He hiñginqä iñä pmetanğuwä iutanä iqnenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kñuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanuä iquautä, atäñuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanä näqñqä kuapä-tänä iquautä, yänänäqñqä-tänä iquautä womba vätnqä iñqeyi. ²⁸ Itanğa Iqu atäñui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanä quvqä enqä-panä imäkätqäñuwä

iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetäñi, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäqä neyänqiyä’ knuä indqänätqänuwä-qe, Iqu nätmatqä iinjä iqua, hiñgiñqä enqä-panjä imäkätñqä iinqe, ämaqä hiñgiñqä hñquau atäunüä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetäñi, Kraisi Jisasi Ique ämuänñä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesäñi, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänñä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anği inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänqä-pa imäkquatunqe.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkqe qä’ tätñqe qä.”†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkoñgqenqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwiñqä awä etätmänğanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñi, kukñuä awi, nätmatqä huitañä-huitañiñqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkoñgqenqätänä ätumuä”

† 1:31 Järämai 9:24

knuä indqänätmitani, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamängani, yänänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunüä-yäunüä-pqe kiinjä änyinminqe. ⁴⁻⁵ Itanğa nyi Jisasi Iquenyqä kuknuä etätmängani, he Iquenyqä quuvqä heqäpñqe, ämaqeuqä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqñqä iuta, heqäpñqenqä änyingqe. Inji nyi ñqä näqñqe ämetquetmä, he knuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Ängüä Iqutä, Iqueqä yänänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Ängüä Iqu, ängüä iwäsäuqänqä näqñqe Vqä-quvi

⁶ Ängüä iwäsäuqänqä näqñqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunqe. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tänğa äpmenjuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiñgi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näqñqä ne kuknuä awä etätunqe, ii Goti Iqueqä eä, zä äwäminqä iiyi. Näqñqä iquesañi, qäukuä qua mimäkqänğa, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäñi anä pmeniquä diñqä, atäunüä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iñqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä eminjuwi. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aanä Yänänäqñqä-tänä Iqueni, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua maqñqä eminjuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñji äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäquñquä iminjuwä, ä qätä mäwiyqä iminjuwä, ä quwqä

* 2:6 1 Korinä 1:28

kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä iminqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wingangqä iquaunqä näwinyä ekqä iyyqä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminqä iinji, Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäkqangqä iutani, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Änguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinçetä, nätmatqä eeqänänä huizinçetä qävqä änguänä itä, näqñqä eänçetani, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiinji. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämenqä iunqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänçenqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä ingisanä iqunä, näqñqä itänä. Inji Goti Iqueqä-pqe, asä iinji. Dñä Änguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqe, näqñqä hiätänä. ¹² Itançi ne dñä ämakque, ii dñä qua täutanä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanji. Iinjinçe Goti Iqu nätmatqä änguä eeqänänä nätapätñqä ekqä iunqe, näqñqä metatunquänänji. ¹³ Nätmatqä iinçe, ne kukñuä awi ämaqä-qune neqä näqñqeta maetqä itqänju. Dñä Änguä Iqu näqñqä nätapqangqeta etätqänju. Inji näqñqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dñä Änguä Iqueä yäpä iqi äpmenjuwä iquaunji, ne ävätqänju.

¹⁴ Itanğa ämaqä, Dñä Änguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inqä iqu, nätmatqä Goti Iqueqä Dñä Änguä Iquesa äquvepätñqä iinçe, “Nätmatqä iinji qäyasäqinjqä” indqänätñqe, mämeqä yänä.

† 2:9 Asayä 64:4

Näqñqä iinjä iwäsäuqe, Dñä Äñguä Iquesanä etañgi, ämaqä iinjä iqu näqñqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñqä iqu, nätmätqä eeqänäñiqä äñguänä iwäsäutä näqñqä metänä. Itañga Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hñqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanui tii äqänä äwi. “Ämaqä hñqu, Goti Naqä Iqueqä kñuä indqänqenqe, näqñqä maeqä itä, ‘Iinjä-iinjä imäkiyä’ mätquä yänqiyä.”† Inäqe Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, ne Kraisi Iqu kñuä äänä indqänäñqä iuñqe, näqñqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, hiñuiqänäñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Inğanj ymeqä dänä isua, ymisanjä woyqe manqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäqñqe, änä mämeqä etañguwiñqä, nyi anuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetañgä eqänätmä, “Tänğanjä-pqe he ymisanjä woyqe manqä yqänä ipñqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hiñgukuatä äkasuwä tñqä iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua

† **2:16** Asayä 40:13

täutaŋä iqua eŋqä-panä asänäŋä eŋä. ⁴ Ii tiinji. Hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Poli ique wimqänä” tqangä, hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqäŋuwi, ii ämaqä qua täutaŋä iqua eŋqä-ma äpmaka wätqätanŋpi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqŋqä mapŋqä diŋqe, nyi tiinjä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etaŋgi, Naqä Iqueqä wäunüä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunüä kikiŋä äyätapkqä iutaŋi, ye kukŋuinŋqä awä hetqanŋueänŋa, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iqutä nyitänji, yeqä wäunui tiinji. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etaŋgä, iqu zquvätŋqä eqä vqäwqä iquvi. Itanŋa Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epŋqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, iquaqu yoqä maeqä, hiŋginŋqe. Mä bakä äukauäpu, naqä epŋqä imäkqäwätŋqä Iqu, yoqä-tänjä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunüä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänŋaŋi, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanŋa Apolosi iqutänji, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänŋueä iquve etaŋgi, he Iqueqä wäunüä eŋqä-ma änyänjuwä iquenji. Itanŋa he Iqueqä anä inänjä etaŋgä, Iqu yqänä ämätätqäuä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anä ämätnäŋuwiŋqe, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenji, anä siyaundqä eŋqä-pa etŋqä, ae ätekqetani, ämaqä hŋqu änyä-hänjä hŋqu-

mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hinqi vqä iuta nyimäkqanqi, nyi-ganä, kuknuä änguä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi anä imäkqänqe näqnqä kuapänänä-tänunä eämä, anä siyaundqä yänänäqnqänänä äqutekqä enqä-paniqä. Itanqa ämaqä, he näqnqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anä ämätäqisätqänuwä-panä iinjä-quayi. Inji, iqua hñqunä-hñqunäñi, quvqä-pqä mätqnqä, hñui änguänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä anä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyänqanji, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iinjä iqua, änguänänä eä, äpakänä witäniqe. Itanqa hñqua, zä-yänitä, qoetä, kuä-witqä yänitä mätpnä. Iinjä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunji, Goti Iqu ataunä ikqä iqu timäuqanqanji, quwqä wäunjuä iinjä imäkmitpqe, ätnänäqi timäuänä. Hiunji iqu, tä enqä-panä ätimäuätä, ‘wäunui änguä imäkätqänuwitqä, ä quvqä imäkätqänuwitqe’, tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anä e imäkmitpqetanä hñqu, iqueqä anji tä manqä änguä ämätänäñqe, iqu iqueqä wäunuiñqe, kimanji ämenä. ¹⁵ Injä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anji quvqä etanqi, tä hämänä ängqe, ii tiinji. Iqu iqueqä wäunui anqi mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkñgi. Injäqe iqu iqueqä-kiuänji, tä manqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänjä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuänji, he Goti Hanjuwä Iqueqä

hiqäva-imäkkä anä tñäñqä etañgä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmenqenqe, he maqnqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anä, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätñäñqe, ii he qäquenji. Iinjä dutanji, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anä qui imäkätqä etañgutqe, Iqu iquenä-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanğä ätnäpu, “Ne näqnqä-tänuneyqä” ätnätqänuwä iquenä, anğumñi matqñqä änyinji. Inä ämaqä hiyaqä awä iqisanä hñqua, ämaquqä hinuä iqinji, äñguä iwäsäuqänqä näqnqä-tänä-qua epiyinqä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hinuä iqinji, näqnqe äwa ipu qämä-qämänqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hinuä iqinji, äñguä iwäsäuqänqä näqnqä-tänä-qua anğumä epnä. ¹⁹ Ii tiinjä dutanji. Qua täutanä äñguä iwäsäuqänqä näqnqe, Goti Iqueqä hinuä iqinji, ii qämä-qämä iqä enqä-panä iinjä. Nätmatqä inqe, Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äqänä. “Ämaqä, ‘Ne äñguä iwäsäuqänqä näqnqä-tänuneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämäwqätäupñqä wäunjuä imäkätqänuwä iunji, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkkanguti, quwä mäunğuatmbnä.”* ²⁰ Itanğa Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqnqä kuapä-tänä iqua, qu wäunjuä nätmatqä äänä imäkpñqä kñuä indqänğanğuwinqe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iinjä, häukuä mäwqiyqä itñqä etañgqenqä, näqnqä ae äme.”† ²¹ Inä etanji, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä

* **3:19** Jopä 5:13 † **3:20** Apqä Bukä 94:11

mamäuqänqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänäni, ii hiqä yätamakqänqä eä. ²² Ii tiinji. Poli iqunjä-qe, Apolosi iqunjä-qe, Pitä iqunjä-qe, qua tqunä-qe, hänjä-pmeqä iqunjä-qe, äpäkonqä iqunjä-qe, nätmatqä tänga äwiñqä-pqänjä-qe, qänaknda witäniqä-pqänjä-qe, eeqäpnäni hiqeqä, etqä. ²³ Itanğa he Kraisi Iqueqä etanğä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä wäunjuñqä

¹ Ämaqä, kukñuñqä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä tiñä indqänğpnğänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwäminqenqä awä ätätqänjuwä iquayqä.”

² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunui, iqua äñguänä imäkqäpnqäüä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkqäpnqe, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpnqe.

³ Itanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anjä iunqä ändma äwätä kukñuä ämindqe, nyi iñqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmatqä aanjä wänqänänjäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi nqä-näuäñi, nqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji. ⁴ Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanjä-iqä maeqä, aquvä iqänätqänjä. Nqä-näuäñi, tiñji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjä jänänänjunqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itanği tänğanji, ne ämaqä

näqñqä ävätuñquä iquneqä wäuñuinqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anjumä quvepçenqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqe. Iqu inçani, nätmätqä eeqänänjä hea wiqä imdani ämetä, Iqueqä we-huñqä iqi ämaitä, ämaqeüqä äwiñqe, quwqä qeqä-quuvqä imdani ämetä, ätnänäqi mainiqe. Inçani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäuñuä änatapkqä imäkätuñquä iuñqe, “Si äñguä imäkätqänji-qe,” awi inça natäniqe.

⁶ Nyämaqäüä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenqe maenqä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqa äquvepqe, ñqä-näuäñqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä.

⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqe, naqe, tqi ikimäkqeyi? Aanqe. Nätmätqä eeqänänjä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätançä eqänätqänä. Iñji, qäyu hmanji.

⁸ He kñuä tiñjä eyätqäüä? “Ne nätmätqä äñgui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmätqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatäñji, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetuñquä iinqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapñqe, nyi kiñjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñji, tiñänänjä indqänätqänä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatuñquä änandowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwiñqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä

äpмуатäнаикқеқä. Iinjä pметангқуетәни, äмақä пизқä äпäsätқәнүwä iқинүқä қäyä äнätma äwäпу, äмақä qua täu äпменүwä iуқätä, yнаунјқä iқуауқätä, һинүä iқи пизқä қäyä, napäsқäпнқä.”¹⁰ Ne Kraisi Iқеқä yoқä һақеu äмамäутунқе, äмақä һиузи iқуауқä һинүä iқини, näқнқä маеқәнәнә pметангқуä-қе, һе һиқä-һиуәнқе, “Ne Kraisi Iқutä äмуәннанитәни, әнгуä iwäsäуқәнқä näқнқе, аанә куапәнәнә-тәнә äпменунä” кнүä indқәнätқәнә. Ne һиузи iқуауқä һинүä iқини, yәнәнäқнқе маеқä, һанүä wитангқуä-қе, һе һиқä-һиуәнқе, “Ne yәнәнäқнқä-тәнунeyқä,” кнүä indқәнätқәнә. Äмақе, neyaқä yoқе һақеu мәмәнатnämäуқä ipu, yoқе һеyақенä һақеu äyä äмаетnämäутқәнә.”¹¹ Hinuiқәнә duta тәнга тиңи, һеа куапәнәнәнәнәни, ne буayәнқä дә äneyätä, еқәнқä quväkä һäуayқä äпменқе. Itанга neyaқä қäkä gquä-pқе, yäуä itä äпknätнқе. Äмақе, һингинäwa ptқä änapäsätқәнүwi. Ne quami әнгуä pмеқä диңқе, ани һма етнқе.”¹² Ymisaнә isuaунқе, neqä һипaitәни wäунүä yәнәнäқнқä itунқе. Äмақе, kukнүä quvқä natқангүwәнәнәни, Goti Iқу әнгуä iwimäkätнқä диңқе, ne Iқенәни yatнқä ävätунқе. Qu quvқä inetқеeқангүwәнәнәни, ne qeiқинyä äмиwотунқе.”¹³ Qu nenyқä kukнui, quvқä tuätқätангä, ne kimәни, әнгуä dinä äтуätунқе. Qu neни, näтmatқä tawä енқä-ma bi ae äнаquvasämäkuwитәни, yқәнä äпmaka äпәнү.

¹⁴ Nyaқä kukнүä yәнәнäқнқәнәни, tuwanүä

iu i äqänänqce, ii he womba mapnqä maqñqä eä. Oee. He ñqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätñqä iquenä etañguwinqä, hiqä kñuä indqänqce, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä epñqä, yätamäkqä eyqe, kuapänänätänuenä qäyä etañguwä-qe, qu heqä hinunua hmanji. Nyi-ganä kukñuä äñguä we-hunqätänñqä awä ti etqanqçeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänqanguwänqa, iutanji nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanji he nyaqä suqä duñi, qänaknä nyipñqä iinqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpñqä diñqe, nyi Timoti iquenji henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ñqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imñä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqätanquwä du, kukñuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinqä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanji quwqä yoqenä ämaenätqänuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anji mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinji qäyä eyanqqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanqutqe, nyi emamqenqe maqänänji äquvepmä. He emetmänqanji, ämaqä iinjä iqua, iquauqä kukñuä tqenqe, yänänäqñqätä qäsä diyä-tmä, näqñqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanqa, häukuä winä.

Iutaŋi nyi, kukŋuä yänänäqŋqänäŋi, tuwaŋuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmängaŋi, nyi suqä äkisqu emäkmqä eŋgi? Nyi he jänä iŋga emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hŋgisa iqe ganä vquatämäuqanquwänga, henyqä naqänänä nyinqetä äwqä hanuä änyanä pmetunqetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinji, suqä quvqänäŋi äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aana qaqä-qakuänänä hŋqu tiŋä iqanğä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä iŋqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aana quvqänäŋi, heyaqä awä iqinji äwinä. Ti- iŋä, hikŋä hŋqu, kaniqueqä apäkisä, qanä hiŋgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinji, ämaqä qu- uvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämawqätäuä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeŋqenqe, sunqä kŋuä maqiyqä itqänjuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätŋqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpiyiŋqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänjuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinä äpmeqetaŋi, ämaqä suqä aana ququvqä iinä imäkqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinä iqueqä quuvqä ique aŋgi itmeninğä diŋqe, he tiŋä imäkŋqä änyinği. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanğani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä

Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinjä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he iinjı miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänıwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänjä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktqeyi.

⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqa iqu, sipsipqä iqueqä häñeque äqunätä, atqä-awäkau mapäsqa ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqñqä inemäkkqe. İnjä etanğı, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panä enıwi, yisä yäue bi tñämäupñqe. ⁸ İtanğı İsraitqä iqua quväuquä ique-ique, hea naqä Pasopanğanjñqä ätätqänıwä inğanı, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änatqänıwä-panı, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonğqenqä kñuä indqänätanitanı, suqä quvqä eeqänänı bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñı ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatñqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanıwä hiñuiqänä äqäkqä iquenı, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänıwä iquautä, anä mäpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunı, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautanı, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iquenı, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe äñguä witanğı äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquvächñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatanı, anä mäpmeqänğqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipñqä etanğutqe,

qua täuñi hämänänä ävämapñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwañuä ique iinjä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpqä hñqu, suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqenqä äñguä witañgi äqunätä qeqä ätquä, goti quañgä iquauqä yoqenqä aquvä äqäñgqä, ämaqä huiziunji quvqä imäkqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änätä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutäñi, anä mäpmeqä ipu, ymisañi anä mañqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjuä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iu iwäsäuqäñqe, äñguä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätäñqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeñqä iqueni, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqäñuwä iquauñi, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqäñqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesañä hñqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etañgutqe, iqueqä hanä-iqä ipiñi, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä mañqä enuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä iinji, añgumä imäkqäñqe, manyinqä iqi.

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

2 Tiinjä eä. Qänakndañi, ne Goti Iqueqä qokä-apakä igune, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqe, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaninquä enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkñqänäñi, sunqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunque, jänä inä imäkñatunquä eä. ⁴ Injä etanği he hanä-iqä iinjä-tänğuenä etanğutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanjä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeñqä hñque, ewäseyqä pmetñqä atäunui, sunqä itqänjä? ⁵ Nyaqä kukñuä i äqiyqe, he womba ipñqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänğani, ämaqä heyaqä awä iqini, kukñuä äñguä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaqiyqä hanä-iqe iwäsäutñqe, hma etanği hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquauñqä, jänä emäkkipñqänä, ätuma uwqunenji.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanjä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanğuwinqä kukñuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänuwinqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanñä qe äpäknğä. Qu quvqä qäyä etquapñqänä äwimasipñqä äyuwä. Heqä nätmatqä qeñqä-qe, “Neqeçä” etäpu qäyä ämetauqanğpi, hiñuinä qumbñqe. ⁸ Quvqä etquapñqä äwimasiyqe, äñguä qäyä etanği, hiqä-hiuänji, quwä ämanäpu, quvqä nanği-tänği itquatunqunenji. Itanğa ämaqä heqä quuvqä anä

heqiyqā-pqā iquauñi, inā itquequenji.

⁹⁻¹⁰ Āmaqā suqā quvqā itqueqā iqua, qu Goti Iqunā miqeunji, yāpā inḡisa māpmeqā itpnuwi. He iinḡe, maqñqāta? Āmaqā hñqu, “Qu āpepñqāuā” etqanḡutqe, qātā yasāmā māwiyqā pa iqāpnā. Suqā huiwā yañā inḡā Goti Iqu āwikqā ique tuwā wiyqā iqua, goti quanḡā iquauqā yoqe haqā mamāuqā iqua, hñquauqā apāki quwā āma ikiqā iqua, qokā hñqu qokā hñque meqā iqua, apākā hui apākā huizi meqā iua, quwā-meqā iqua, “ñqeçänā” tqā iqua, eqā yāñānāqñqe ānāpu hiqiiyqā iqā iqua, āmaqā hñque qui imākqā kukñuā tqā iqua, itanḡa quanḡā imākāpu quwā-meqā iqua, qu Goti Iqunā miqeunji, yāpā inḡisa māpmeqā itpnuwi. ¹¹ Hiñuiqānāñi hesañā hñqua, suqā iinā imākqā-qua āpmaminuwi. Iinā qāyā etanḡi, neqā Goti Iqueqā Dñā Āñguā Iqueqā yāñānāqñqeta, Naqā Jisasi Kraisi Iqutā āmuāñnātanḡuwitanji, Goti Iqu, heqā quvqe, asñā eeqāpnā eqiyāmāutā, Iqueqā-quenā epu, Iqueqā hiñuā iqñi, āmaqā jānānāñā pmetpñqā āyā emākke.

Huiwā iqutā, quuvqā iqtāñi, Naqā Iqueqā yoqe, haqā mamāuqenqā

¹² Āmaqā hui, “Ne nātmatqā eeqāpnāñi imākqe, pmua ma, āñguā imākātqāñunā” ātātqāñā. Nyi kimañi, “Kukñuā ii qāyunāñā-qe, hui yātamākqā neyqe, ā hui yātamākqā māneyqeçā” ātqā. Iinḡe, nyi ñqā-nāuāñi, nātmatqā ākisqu naqā enqā-panā eā āminiyātñqe, hiñuinā māqunquā imā.

¹³ Itanḡa āmaqā hui tiñā tpnā, “Ymisañā

eeqäpnäni, ii äwqä näpäsceqä. Itanğa äwqegu, ymisanä iqueqä qaeqä.” Nyi kimani, “Auä, qäquaqu änguä etanğqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniceqä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änätapkqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanğa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqnetani, Naqä Iqu ae äpäkonğqä iuta anğumä, änyä-hänğä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkänicqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanjä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäni asänänä eänqenqe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänğä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinjä anğüata? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. *“Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe eñinyqä.”** Inji apäkä suqä iinjä imäkqä iisäni, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanğa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñaniyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäni, naqä-hñqunä qe eqinyä.

¹⁸ Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuni, vquatämäupu yaväki imbu pmetanğpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä

* **6:16** Ipäqäkqä 2:24

iunji, aanjä quvqä imäkenği. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinjä iqu enqä-panjä ma. ¹⁹⁻²⁰ Goti Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanği, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anjä tñänqä eäñuwinqe, he maqñqäta? Goti Iqu he nätmatqä äñguä hñquesa mbqä eyämakqetani, hiqä huiwä ii änyäñuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Ique-qeqä. Iinjñqe, nätmatqä eeqänäñi, heqä huiwä igutä imäkäpiyänğanji, Iquenji yoqä naqä vqäpñqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

¹ Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaqñqänqe,* ii äñguiqä”† ätquwinqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täñğanji kima etmqe. ² Ämaqä kuapänäñi, qanjä hinqi ikitqätanğuwä iutani, tiinjñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänänqe. Itanğa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänänqe. ³ Inji qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinj,

* **7:1** Näqñqä-tänjä iqua näñi-mäñi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiqñqeqä” tqanğa, hñquququa, “Ii suqä ämanqänqeqä” ätätqänä. † **7:1** Näqñqä-tänjä iqua näñi-mäñi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanğuwänğa, hñquququa, “Ii Poli iqueqä kimanjiyqä” ätätqänä.

apäkä hui, qokä kiquä-täñi enqe, iiyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. ⁴ Tiinñqä hmanji. Apäki, kiquä huiwi kiquä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnäñi, kiquä äwiñqä iunä imäkqänqä hmanji. Kiquä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanğa qokiqu-pqe, asä iinji imäkqänqä. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäñi, iqueqä äwiñqä iunä imäkqänqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. ⁵ Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänqä mäwiñqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqä, ii ängui. Iinä imäkiyqeñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiñqä dunji, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anğumä wiqänqä. ⁶ Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. ⁷ Nyaqä änyinqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiñqä-panjä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnäñä iunji, Iqueqä äwiñqeuta hñqunä-hñqunä hinqi ävätqäuä. Itanği Goti Iquesañi, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämenqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

⁸ Itanğa qokä-apäkä yawiqä äwiñuwä iquendä, apäqñqä äwiñuwä iuendäñi, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiñqä-pa witñqä etanğutqe, ii

än̄gui. ⁹ In̄äq̄e he hiq̄ä huiwiq̄ueq̄ä äwin̄q̄ä iun̄i, än̄guänä mämin̄q̄ä ip̄n̄q̄ä etan̄gutq̄e, män̄gi qokä muan̄äpu, apäkä mapu. Mä huiwi än̄guä mämin̄q̄euta, hin̄gi qan̄ä ikipu, imäkq̄ä din̄q̄ä etq̄ä.

¹⁰ Itan̄ga qokä-apäkä ae äman̄änuwä iyäquvenä, man̄jä yän̄änäq̄n̄q̄ä etmq̄ä tä iqe, ii Naq̄ä Iqu Kiq̄ä-kiuä kin̄ganä ätkq̄ä† iuta etmq̄e. Tiin̄jä ätkq̄e. “Apäkä huiki, ämaq̄ä hn̄q̄ueq̄ä apäkiki ae eän̄i, tq̄ä qokiquen̄i, mävämeq̄ä is̄n̄q̄eä.” ¹¹ Kuknuä tq̄u qäyä ätätan̄gi, si tq̄ä qokique ävämatq̄ä etan̄gutq̄e, qokä änyän̄ä hn̄q̄ue muämuan̄q̄ä, qanyä yawiq̄ä en̄q̄ä-pa pmettn̄q̄e. Iin̄in̄q̄e, makin̄q̄ä iqe, tq̄ä qokä ävämatq̄ä iquenyq̄ä an̄gi äwät̄ni, äwq̄ä naq̄ä-hn̄q̄unä ganä nyiȳn̄q̄e. Itan̄ga ämaq̄ä quäyuwiq̄u-pq̄e, iqueq̄ä apäkin̄i, huätä mändowatq̄ä yät̄n̄q̄e.

¹² Itan̄ga qokä-apäkä huiziquenä, nyi n̄q̄ä-näuän̄i, tiin̄jä etmq̄e. Kuknuä tä, Naq̄ä Iqu matq̄ä ikq̄e. Ämaq̄ä quuvq̄ä heqiyq̄ä hn̄q̄uki, apäkä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hui ämen̄i, ii sitänä äpmaka wätät̄n̄q̄änä äwinyän̄q̄e, si huätä mändowatq̄ä is̄n̄q̄e. ¹³ Itan̄ga apäkä quuvq̄ä heqiyq̄ä huiki, ämaq̄ä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hn̄q̄ue ämuan̄äni, iqu sitänä äpmaka wätät̄n̄q̄änä äwinyän̄q̄e, si iquen̄i, mävämeq̄ä pa is̄n̄q̄e. ¹⁴ Nyi kuknuä iin̄i, tiin̄in̄q̄ä etq̄ä. Ämaq̄ä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hn̄qu, apäkä quuvq̄ä heqiyq̄ä hui ämen̄q̄e, qeyaqu naq̄ä-hn̄q̄unä etan̄giyitan̄i, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyq̄e, “Nq̄eq̄ä” ätätä, “Jänän̄änuq̄eä”

† **7:10** Makä 10:5-12

kñuä vätänä. Asä iinji, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etañgiyitanji, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Ñqeqä” ätätä, “Jänänäñiyqä” kñuä vätänä. Kukñuä iinji, naqä-qakuä hma eñqe, iuaquiyqä ymeqä iuñqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Ñqeqä” kñuä mäwqä itä, kiyä mätqä etañgä qunanä. Inäqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätañgiyitanji, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätañgä, Iqu isuaunji anguänä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iinjä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiñji, iqu-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinji, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinji yätamäkqä äwiñji, ii-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Injä etañgqä dunji, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanjuä imbu pmeqänqä, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänqä du, qeiqi pmatñqenqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäñji, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqä, nenyqä atäunjuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatunquänänji. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä im-imñji, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji,

Iqueqänä hiätŋqä äpkqä etaŋgutqe, yunġuä äwiŋqä iunġä tŋänqä mimäkqä, ii pmetätŋqe. Itanġa ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunġä hŋqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanġi, iqueqänä hiätŋqä äpkqä etaŋgutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunġä, ii pmetätŋqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunġä iqtä, häuä maktäunġä iqtäni, Goti Iqueä hinuä iqini, ii nätmätqä hiŋiŋqe. Inäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänä iunġi qänaknä iqeyi. ²⁰ Qanġanäni ne quami äänä pmetanġunġa, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunġi, mävämeqä, äpakä pmetatunġue. ²¹⁻²² Hŋquki si hŋqueqä wäunġuä-wiyqä hiŋiŋqä pmetanġnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqı mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeŋnä. Asä iini, hŋquki si hŋqueqä yäpä iqı mäpmeqä etaŋgnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunġuä-wiyqä hiŋiŋqä-quki äpmeŋnä. Iiŋiŋqe Goti Iqu tääqä maetätmeqänġani, hŋqueqä wäunġuä-wiyqä hiŋiŋqä äpmamiŋuwä iquenä, e äpmamiŋuwiŋqe, kŋuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqısa vämeqänqä huänqä hinuä äqunäpiyi, iqueni ävämapŋqe. ²³ Tiinä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä dunġä ändowatätäqeta, mbqä naqänänä enqäpani, Iqueqänä hiŋiŋqänä ae äyä eyätmakqe. Itanġi wäunġuä-wiyqä hiŋiŋqä iqua, ämaqä hŋqueqä kukŋuä dunä qänaknä itqänuwä-pa, he-pqe iinä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäuä, Goti Iqu tääqä änatätmakqänġa, ne äänä

äpmaninquä iunji, mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatunquänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwinqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä ma. Tiinänänji. Goti Iqu nyinqä qeqä wimängangqetani, kukñuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä kñuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hañä-iqä aanä naqänänjä tänga ätimäuqä tä, äpakä witäninqä ätimäuqi. Iinñqe, nyaqä kñui, he quamä heqä tänga äpmeñuwä iunji, yänänäqñqä ii pmetpñqä änyinji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eeni, huätä dowattñqä kñuä mindqänqä pa. Itänga si apäkä maeqä yawiqä-quki eeni, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etangqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutani, quwqä quamä pmeqä iunji, hañä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hañä-iqä hemeqänqe, manyingangji etqä.

²⁹ Nyämaqäuä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etangji, iinqä etqä. Hiunji iinjä ipinji, he äänä äpmeñuwinqe, kñuä mindqänqä iqäpnqe. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquenä, yenüä äpmeñuwenä pmetpñqe. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinji miqä itqänjuwenä

pmetpŋqe. Itanġa ii enġä-panġa asä iinġi, ämaqä nätmatqä mbqä kuapä itqänjuwä iquenä, iinġi maequenä pmetpŋqe. ³¹ Ii enġä-panġi, tiinġä-pqe inänġi. Ämaqä wäunjuä naqä-naqä qua täutaŋä iu imäkätqänjuwä iquenä, iinġi nätmatqä wänqänänġäpu enġä-panġa qunġpŋqe. Qua tqutä kiqä nätmatqä haqeqi äwinġetänġi, hea quäuqä maeqänġa qui imäknätŋqä etaŋġi, iquaunġe kŋuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqce, manyinġqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätŋqä, kŋui iqueqä wäunjuinġänä indqänqä-qu eä. ³³ Inġe ämaqä apäkä-tänġä-qu, iqueqä apäkiŋi yeeqä iwimäkquätŋqä iinġe, nätmatqä qua täunġinqä kŋuä kuapänä indqänġonä. ³⁴ Iqu iinġä imäkätŋqe, kŋuä heuänqä ämenġi. Tiinġä-pqä inänġi. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi ŋqä-näuänġi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, ŋqä huiwiqutä, quuvġetänġi ikikinyänġä enyqä” kŋuä ämepu, kŋui Naqä Iqueqä wäunjuinġänä indqänqä iuayi. Inġe apäkä qokä-tänġi, suqä iinġi miqä itä, iiyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätŋqä, nätmatqä qua täunġinqä kŋuä kuapänä indqänġuänä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunġi, he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqänġundi quami äŋġuänänġä pmapnä. Tiinġinqä etqä. He kŋuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänġä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunjuinä imäkqänqceyi.

³⁶ Ämaqä hesanġä hŋqu, kiqä apäkä

hitqeni, qokä mapnqä ataunä ae epqä du, yänä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanä iwänganga ‘qokiqu yqä ämenä’ kjuä ävätqe, iqueqä äwiñqä iunä imäkätä, meqini ävquatawatqangi qokiqutä ämañgiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqe ämaqä hesanä hñqu, kiqä äwqe yänänäqñqä imäknä, kiqä äwiñqä dunä imäkmätä iqangqänga, ämaqä hui, “Inä-iinä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iini imäkmä, ä mimäqä imä” kjuä indqängqä iunä, “Nyi iini yqänä ämiqämä” kjuä indqängqä, ii suqä äñgui. ³⁸ Inä etangi, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iini qokä ävqäqe, ii suqä äñgui äyuä. Inäqe ämaqä hñqu apäkä hitqä iini qokä mäwqä iqe, iqu suqä äñguänäninä imäqki.

³⁹ Itanga apäkä huiyqä qokiqu mapäkonqä, hänä yqänä pmetangutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etangi iyyqä qokiqu pizqä etangutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinä ätqäuqetani, “Qokä änyänä ämuanmä” kjuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hñgingqä hñque muämuanqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätangqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämañqä iinñqe, nyi nqä-näuäñi, kjuä tiinä änyiyqi. “Ii äñguä etangqä-qe, itanga ii qokä angumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kukñuä eeqänänä ii ätqapqä iunqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetangi, kukñuä eeqäpnäñi, awä äyä ätqänä”

kɲuä indqänġä.

8

Nanġuä, qu goti quanġä iquaunġä hiqäva imäkquwi, änatunġuäta?

¹ Ämaqe, nanġi goti quanġä iquaunġä hiqäva ae äqäpġä iuta äma äpäpu änatqänġuwinġä, he yatnġä äqiyäpu ävawqatquwi, iinġe nyaqä kimaɲi, tiinġi. Ne näqɲe, “Ämaqä eeqäpnänġi näqɲqä-tänänänġä äpmakäwänunä.” Kukɲuä iinġi, naqä-qakuä ätätqänġuwä-qe, näqɲqenänġi, ii suqä wopġä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inġe suqä ämaqenġä äwinġä iqu, ii Jisasi Iquenyġä quuvġä heqiyġä iquaunġi, yänänäqɲqä iwimäkätqäuä. ² Ämaqä hɲqu, “Nyi näqɲqä-tänunġä” kɲuä indqänätɲqä-qe, iqueġä näqɲe, homä yqänänġi. ³ Inġe ämaqä, Goti Iquenyġä äwinyätɲqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqɲqä eä.

⁴ Nanġuä goti quanġä iquaunġä hiqäva ae äqäpġä iutaɲä ämepu änatqänġuwinġe, tiinġi. Goti quanġä iquaunġe, ne tiinġinġä näqɲe. Ii ämaqe quwġä hipaitä imäkqä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hɲqua-hɲqua inä ma, Kiuänänġä Iqu Qäqunänġi. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmätqä huiunġe, pmua enġä-panġä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänġä. Inġi goti iinġä iqua, qäukuä haqä yätunġä-qe, ä qua täunġä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä nenġi, neqä Goti, hɲqunänġi. Iqu neqä Apiqu eä, nätmätqä eeqänänġi äyä imäkkqe. Itanġa Ique yeeqä iwimäkätunġe, ne häɲä sä äpmeɲu.

Itanğa, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanı, nätmatqä eeqänänä äyä ätimäuqe. Ga Iquesanı, ne hänä sä äpmeñu.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinjıñqe, maññqä yasämänä enä. Ämaqä iinjı kiñganäñi, goti quañğä iquaunqä quuvqä eqiyäpu äpmamiñuwi. Inji täñğanı, nanjuä goti quañğä iquaunqä hiqäva imäkqanğuwitanı ämepu änäpiyänğanı, iquauqä kñuä äñgui änä maeqä etanği, “Tä ne suqä quvqä imäkqunä” kñuä ävätqäuä. ⁸ Tiinjı maeqä eä. Ymisanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä diñqe, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqanğuwä iquaunı, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwıñqe, mändi makittqiyqä yänä. Itanğa buayä iinjä änätqanğuwä iquaunı, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwıñqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqanğqe näqñqätänjä iquenä, he buayä iinjä äñğanğuwanganı, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquaunı, qui iwimäkqanğqä äñğuanä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quwqä kñuä indqanğqe yänänäqñqä mämeqä eänğuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänjä iquenä, goti quañğä iquaunqä anä aquväqñqeu äpaquväpu ymisanjä äñgmanätqätanğä hiñjuä eqänänğuwı, iqua-pqe ymisanjä asä inä bñqä diñqä iquauqä äwiñqä iunı, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquaunqä äpakonğqä iquaunı, heqä kñuä, “Ymisanjä eeqänänji, änmqänänjqä”

indqänqä iutañi, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kñuä indqänqä yänänäqñqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisañä gangundqetani, ñqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etanqutqe, nyi nanui anqumñi mañqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiyqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunüä iutañä kimañi mämeqä ikqenqä

¹ He hiñuä qumbu. Nyi ñqä änyinqä iunji, nätmätqä eeqänänä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukñuä awä tmqä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iqueni hiñuä äqunänqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunui ämeqä imäkätqätanqä, iutanjqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeñuwä iutañi, nyinyqe, “Naqä Iqu iqueni, kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä,” näqñqä mapnä. Iutañi, ämaqä hui nyinyqe, “Jisasi Iqu ique kukñuä awä tuäkiqñqä mändowatkqä iqueqä” kñuä qäyä indqänätqätanqawä-qe, he nyinyqe, näqñqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukñuä awä tuäkiqanqgetani, mbqä kimañi mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanqawä iquaunji, ñqä-näuä yätamakqä änyätmä, kimañi tiinjä ätuätqänä. ⁴ Hñqueye wäunüä imäkenqe, buayitä eqetani mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye

apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanä anä mätuma mikiqänqätanä? Kuknjuä awä tuäkiqñqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängukuatä, itanga Pitä iqutä, iquanä iinjä imäkqäpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunui, yeqä-yeuänä yenqe, inji änäänjñqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanä hñqu iqueqä quamä pmeqä iunji, kiqä-kiuä yätamakqä nyätñqe, hma eä. Ämaqä hñqu ymisanä vowä äqutätqe, yäüä ae etanğanji, ämetä änänä. Itanga ämaqä sip-sipqä-miqä hñqu, sipsipqä iquauä anui, änänä. ⁸ Nyi kuknjuä iinjä etqenqe, “Iqu ämaqeunqä kñuä indqänqeuta ämetä änatqiyä” kñuä maiyqä ma eä. Kuknjuä-suqeunji, kuknjuä asiqu tätanği etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kuknjuä-suqä bukä iunji, tuwanui tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamakqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kuknjuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe?

¹⁰ Kuknjuä iinji, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiinjiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunüäjñqä qua ptqä iqutä, itanga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisanji iuta mayinjä diñqe, wäunüä imäkätqäninyä. ¹¹ Inji ye nätmatqä Dñä Äñguä Iquesanji, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-panji,

* **9:9** Kuknjuä-suqä 25:4

yeyaqa huiwä dunä yätamakqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanğa ämaqä huizi he yätamakqä eyäpiyita, heyaqa nätmatqe metauqanqpqe, inji ye iquauni, ämäwqätäuta haqa yändi metauenyä.

Hesani ye nätmatqä iinj ämeqä etanqqä-qe, mämeqä itqänqee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kuknuä änguä we-hunqä-täninqe quuvqä maeqiyqänqe mäyenqä iqanqgetani, ye pmua imäknäta, hanä-iqä kuapanä ämayäkitqänqee. ¹³ Tiininqe, he näqnqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäqä anä yäpä ingisa wäunuä imäkätqänuwä iqua, qu ymisanj, anä iquesanj ämepu änätqänä. Asä iinj, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänuwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqänä. ¹⁴ Iininqe, Naqä Iqu kuknuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kuknuä änguä we-hunqä-tänj awä ätätqänuwä iqua, iquauqä huiwä yätamakqänqe, ämaqä kuknuä ique ämetqänuwä iquauta meqänqeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinj imäqänqeqä ätkqä-qenqäqe, nyi nqä-näuänj hesani mämeqä itnqe. Ämaqä hnqu suqä nyi yeeqä itmä, nqä yoqe haqeu ämamänätnqä iunji huätä mamäuqänqe manyinqanqqä-qe, nyi-ganä päkonqe änguä eä. Inj nyi henyqä tuwanuä tä äqiyqä iunji, “Qu tänqani, nyi yätamakqä iinj nyiyqänqeqä” knuä nyiyqangi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänj ique awä ätätmitanj, nqä yoqe haqeuinj, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunuä ique imäqänqe, Naqä Iqu ändapqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Inj

nyi wāuñuā iqueni mimäkqä imqe, nyi äñguä tiñji mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi ñqä änyinqä duta wāuñuä tä imäkmqä etanğutqe, kimañi äñgui ämamqänä. Itanğa nyi qänakñi, wāuñuñqä manyinqä iqanğutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä eñqe, nyi wāuñuä iñjä ique yqänänjätänunä eämä, imäkqa umqänä. ¹⁸ Itanği nyi wāuñuä ique imäkätñqä diñqe, kimañi äkitañi mamñiqe? Nyi wāuñuä iñjä itmä, iutañi mbqä nätmatqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeğenä itmä, ämaqeñi kukñuinä awä äyä ätuätqänä. Yeeqä inqä ii ämetñqe, ii ñqä kimañiyi.

¹⁹ Nyi ämaqä hñqueqä wāuñuä-wiyqä hiñğinqä-qunä ma, ämaqä hñqu hoptawä nyätñqe, hmanji. Inäqe ämaqä hatñä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi ätuma pmqe, nyi ñqä-näuä imäkñätmä, ämaqä eeqänänjä iuqä wāuñuä-wiyqä hiñğinqä-qunä emqä imäkñğqe. ²⁰⁻²¹ Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iuñi, nyi ñqä-näuäñi yäpä iqi miqä itñqe. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänakñäñi, iu itñqe. Itanğa nyi Israitqä iquatä anä äpmamänğani, änaunji suqä qu itqätanğuwä iu yäpä iqi itñqä-panä-qunä eämä, iquau itmamqä diñqe, anä äpmetñqe. Inäqe ämaqä huizi suqä iñji maeqä etanğuwä iquatä äpmamänğani, nyi ämaqä suqenqä maqñqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diñqä imäkätñqe. ²² Itanğa ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maetanğqä duñi, nyi qu eñqä-pa asänänjä imäkñätmä, itmamqä diñqä itñqe. Suqä iñji, nyi ämaqä äki-äkitañä

äpmeñuwä iuñi, suqä qu imäkätqätanquwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkñqä ipu, häñä pmepñqe, yänä äqänätñqe. ²³ Nyi wäunjuä eeqänäñi, e imäkätñqe, ii kukñuä äñguä we-huñqä-tänä iquesa itmä imäkätqänä. Ii qutä nyitäñi, iquesa äñguä pmetuñqueyi.

²⁴ Häñä qañä tnänä iuñi, ämaqä hñqua qañä tnänä äwäpiyä-qe, nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäutqä iquenyqä näñi epqe, hñqunä hiñuiqä ätimäutä ämenä. He iinqe, näqñqä-qae, he-pqe nätmätqä iinji, inä mapñqänä yänä qänqanqpu. ²⁵ Ämaqä häñä huitañä-huitañä itqänjuwä iqua, qu kiqä suqä iuñi qänaknä ipu, yänä qänqpnä. Nätmätqä häñä iu hiñuiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Inäqe nätmätqä äñguä, ne näñi metuñquenqä kñuä indqänatuñquä ii, qui mimäkñqä yäniqe. ²⁶ I etañgi nyi qañä tnäñi, hiñgi uwqämqä miqä itqänä. Ämaqä hñqu nätmätqä hm-binyqä, ipu metñqä kñuä indqänätä imäkätñqä-pa, imäkätqänä. Tiinñqä hmanji. Ämaqä häñiu mäkä-iqä hñqu huiziquenqä hipae, squnji yuñuinä ämeqäqä-panä iinñqä miqä itqänä. ²⁷ Nyi ñqä huiwä iqueni, iqu nyaqä änyinñqä iuñi, qänaknä nyätñqä diñqä ptqä hämänä äpäsätqänä. Nyi iinji mimäkqä itmä, kukñuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmätqä äñguä näñi äwiñqä di mämeqänqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkmiñuwä-pa, mimäkqänqä

1 Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanġuwänġa, nätmätqä äwimakqenqä kñuä indqämbñqä änyinġi. Tiinġi. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huänqä motquetñqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pñä Häñesqä ique qäyakämä ikuwi.† 2 Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpñqä diñqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asñä ämakuwi. 3-4 Inġani qu eeqänä ymisañä asitä,‡ eqä asitäñi,§ Dñä Äñguä Iqu vqanġi anġuwi. Eqä i anġuwi, ii Dñä Äñguä Iqueqä hikä qutä qanä anä äumiñuwä iquesanġi. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi. 5 Qu eeqänänä asänä i meqanġuwä-qe, Goti Iqu kuapänänä iunqe, yeeqä miqä iqanġi, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqñqeu im-imä äwokäumiñqe.

6 Nyi nätmätqä iinqä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätque. Mä ne iinqe kñuä indqänätanä, qu nätmätqä quvqe, anġuänänä witañi äqunäpu, äwqä äwivauqanġi imäkmiñuwä-pani, ne-pqä iunġi mimäkqänqe. 7 Itanġi he goti quanġä iquaunqe, Israitqä hñqua qonä äwoktäumiñuwä-pani, he-pqe iinġi mimäkqä iqäpñqe. Iinä imäkmiñuwinqe, Goti Iqueqä bukä iunġi, tuwanuä tii äqänä, “Ämaqe qu ymisañitä, eqetä, bñqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitani, yeewä quvqe ipñqä ävaukuwiqä.”* 8 Itanġa ne huiwä yanä

* 10:1 Anġumä Itmakqä 13:21 † 10:1 Anġumä Itmakqä 14:22

‡ 10:3-4 Anġumä Itmakqä 16:4, 35 § 10:3-4 Anġumä Itmakqä

17:6; A Täuqä 20:11 * 10:7 Anġumä Itmakqä 32:6

hingi inqä, Israitqä hñqua imäkkuwä-panjä iinji, mimäkkä ma iquanä. Suqä quvqä iinjä imäkkanguwänga, hiunji hñqueni, qutanji 23,000 pizqä äpäkonquwi.† ⁹ Itanga ne Kraisi neqä Naqä Iqueni, Israitqä hñqua yamwiqä äwikuwä-panji, mäwqä iquatunque. Qu iinjä iqanguwänga, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡ ¹⁰ Angumñi, he Israitqä hñqua, manjä kuapä ätuwänminuwä-panji, matqä iqäpnqe. Qunji, enätqä ämaqä qui imäkkä iqu, pizqä äpäkkqe.§

¹¹ Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hinuä quñgpnqenqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinjä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqqu qui imäknätñqä itqätangqeu äpmenquä iqune, suqä asä ique nemegenqä kñuä indqänguatunquänäyi. ¹² Inji ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänä etangutqe, mä quañä mapäknqä isñqe äñguänä mindñqe. ¹³ Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-panjä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkkä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hñqu he ämenquatätñqenqe, hinuinä mäquñquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqä äpakänä tqäutpnqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quañgä iquañqä qonjä wotäunenqä

† 10:8 A Täuqä 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqä 21:4-9 § 10:10 A Täuqä 16:41-50

14 Iiñiqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquaunqä qonjä woktäuqe, wimasiyqäpnqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä äñguänänjä-tänuenä etanğä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äñguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “äñguiqä” ätuätqänu. Ne häkä iquesa äñgquänğani, Kraisi Iqueqä häneqetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa Bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänjä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänu.

18 He Israitqä iquaunqä kñuä indqämbu. Qu nanui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tquesani, goti quanğä iquaunqätä, ä ymisanjä iquaunqä hiqäva imäkätqänuwinqätäni, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnjä quvqä iquaunqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinqä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnjä quvqä iquauqetäni, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dnjä quvqä iquauqä iutäni, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Inji ne

suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänjuenjqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäqñqe, Iqueqe mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

²³ Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäñi imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä äñguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. ²⁴ Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiauänä miñqä yatñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. ²⁵⁻²⁶ Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “*Qua iqtä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.*”^{*} Inji, nanuä mbqänqä imäkqanğuwı, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hñgi mbqä ipu bñqe. ²⁷ Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hñqu, “Nanüä tä, goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manqä ipñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqänqä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä

* **10:25-26** Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäüä” kjuä vqä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäñi hiñgi imäkmqä etanqgetañi, ämaqä huiz-iqu kjuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kjuä indqänqeuñi manqunmäkqä yänä. Inäqe nyi iquenqä kjuä indqänämitanñi, nanuä iinjä pmua imäknmä. ³⁰ Itanqa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änquiqä” tquanqundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä äñgiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iinjä tiinji. He buayä eqä änäpiyänqa, ä nätmatqä äki-äkitanñi imäkäpiyä iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, hageqä mamäupñqä imäkqäpñqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquaunä-qe, Grikä iquaunä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquaunä-qe, hanä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäkqänqe. ³³ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hanä iqumuatätñqä diñqe, nyi wäunui yätamäkqe, ñqä-näuä inqgmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iinjñqe, nyi suqä äñguänäñi, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iunji qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanqä iunji, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpñqe.

**Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä
aquvä qñqenqä (11:2-14:40)**

Suqä, nyuänjä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqueni, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itaŋga nyi kukñui ämetmä näqñqä etapätñqä iuni qänaknä iqanquwiñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänjä.

³ Itaŋga nyi he tiinñqä näqñqä mapñqä änyinñi. Qokä eeqänänjä iquauqä nyuäñi, Kraisi Iquvi. Itaŋga, apäkiyqä nyuäñi, qokiqu etañgi, itaŋga Kraisi Iqueqä nyuäñi, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hñqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqännga, iqueqä nyuäñi huäqä äutnäqännga ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänjä Iqueni womba ävqi.

⁵ Itaŋga apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqännga, iyyqä nyuäñi huäqä mautñqä iqännga ätqe, ii iyyqä nyuänjä iqueni womba ävqi. Ii iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iyyqä nyuänjä dä eeqäpnä häuä ämätnätqä nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyänqä-panjä iinñi. ⁶ Inji apäkä hui, iyyqä nyuäñi huäqä mautñqä itñqä etañgutqe, iyyqä nyuänjä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etañgqetani, iyyqä nyuäñi huäqä hutnätñqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiinñi. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-panjä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpnqetani, qu iquauqä nyuäñi huäqä mautñqä ipñqe. Itaŋga apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpnqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä.

⁹ Iinjä etañgqä-qe, tiinjä-pqe

inänji. Goti Hanjuwä Iqu kñui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kñui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ Iinjä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpnqä motquapnqe, quwqä nyuäñi huäqä hutmbnqe. Iua injä imäkkqäpnqe, enätqä iqua hinuä äqumbu pmetanqä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuänñanquetani, apäkä iua, qokä iquaunqe, kiui matqäuqnqä etanqpi, itanqgänqga qokä iqua-pqe, apäkä iuaunqe, inji matqäuqnqe. ¹² Ii tiinjä etanqiyi. Hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutnqe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanqä tänganji qokä iqua, apäkä iuaqä huiwä iuta äyä ätimäutqänä. Itanqä nätmätqä eeqänänä ätimäutqänuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjnqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäñi huäqä mautnqä ipiyänqga, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii ängüätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeuqä suqä iunji, näqnqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hnqu dä quäuqä huiqnqä etanqutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanqä apäkä hui dä quäuqä äuinqe, iyyqä detani yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etanqiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqnqe, ii quwqä gquä enqä-panä äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hnqu, nyi kuknuä injä ätqä iunjnqä yeeqä miqä itä, kuknuä-tänu etanqutqe, iqu näqnqä tiinjä metnqe. Ne qänaknä yatunqe, suqä

* **11:12** Ipäqäkkä 2:21-22

huizi aanqä etanqi, itanqa Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua-pqe qänaknä ipñqe, aanqä inänji. Ii qäqunanji.

Naqä Iqueqä ymisanji, qäyunä ñqenqä

¹⁷ Nätmatqä nyi tänqa kukñuä tmqä iqä iunñqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyanğanji, qeiqi mäminquenä, hanä-iqä kuapanä änyätqänjuwenji. ¹⁸ Hanä-iqä hiñuiqäñji, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyanğanji, awä äqäyäpatnätqänjuwi. Itanqa nyi iinqe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitanji, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunji, qänaki naqä-qakuinä itqänjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiñuä qumbñqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanjä ñqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänğanji, naqä-qakui miqä itqänjuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanjä mapñqä ipiyänğanji, “huiziqua äänä ipñqäpiyä” tpu hiñuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutanji, hñqua buayä dä pmetanquwänqa, itanqa hñqua eqä yänänäqñqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqe, heqä anä yuuwuu äpmapu ñqänänji, anä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquaunji, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmatqä maeqä iquaunji, womba wipñqätanä? Iinqe nyi änäänyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinqe, nyi iinji, mimäqä imä.

23-24 Inji nyi kuknuä awä qängganä ae et-minqe, ii nyi Naqä Iquesa ämaqeyi. Ii ti-inji.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkpnqä iquauqä hipa iu vqangqä iqueni, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ae ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamakqä heyätinqä etapqänä. He Nyinyqä knuä indqänäpu, iinjä imäqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ganguwänga, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkätinqe, Nqä häneqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkngga ti änäpiyängani, Nyinyqä knuä ämepu, iinjä imäqäpnqä.” ²⁶ Naqä Iqu angi äpätqängganqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkngga ti änäpiyängani, Naqä Iqu äpäkonngqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpnqe.

²⁷ Iinjä dutani, ämaqä hnqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunitä knuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häneqetäni qui imäkätä, kuknuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hnqu, Naqä Iqueqä huiwiinqä ganä miwäsäuqä, buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanjä-iqä ämaengi. Iutani, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaqä hnqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetani, bretqetä, eqä-häkä iunitä, inga nätnqe. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutani, hiyaqä awä iqisanji, ämaqä kuapänä yängänäqngqä maeqä epu, tänjä-yaqä wiqangä, itanga hnqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqänjuwi. ³¹ Inäqe

† 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

ne Bretqä iijitä, wainqä iijitä ämetuñqunä, neqä-neuä ganä äñguänä iwäsäunqque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimañi mänätapqanqe. ³² Itanji Naqä Iqu änewäsäutä, hañä-iqä iijisua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua iuñi yu-uwä ätäutäqanqani, ne-pqe qäsä minemäkqä yäniñqä, jänä inemäkätñqä änätapqi.

³³ Itanji, nyämaqäüä, nyi tiñä etqä. “He ymisañä bñqä aquvä äqäyäqänäpiyänqani, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqanqe, qänakñä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapñqe. ³⁴ Itanji hñqu buayänqä dä vqanqutqe, hiqä aquväqñqä iqisañi hañä-iqä Goti Iquesañi matimäuqä itñqä diñqe, iqueqä aniu äñga timäutñqeä.”

Hañä-iqä änyä äwiñqe, hiñuä maeqänmqä anji äquvepmqänqä, jänäñi iñga imäkminiqe.

12

Dñä Äñguä Iqu, ne imäkatuñquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkñqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinji. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyänqani, goti quanqä manä matqä iquau qonqä woktäupñqe, hiqä äwqe evauqanji imäkmiñuwiñqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enä. ³ Iiñinqe nyi tiñä etmqe. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iqueñi, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinjiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, iqutä mäpmeqä etanqä iuta tänä. Itanqä

ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dñä Äñguä Iqu iwimäkqanqgeta tänä.

⁴ I etançi, ämaqä iqune wäunüä huitañä-huitañä imäkquatunquä näqnqetä, yänänäqnqetä, ne hñçi ämetunque, ii dñä hñquauta ma, Dñä Äñguä Kiuänänjä Iquesanji. ⁵ Itanğa ne wäunui huitañä-huitañä yätamäkqenqä imäkätunque, ii naqä huiziquaunqä ma, Naqä Kiuänänjä Iquenyqe. ⁶ Tiñä-pqe inänji. Ne wäunui huitañä-huitañä imäkqanqunğa ätimäutñqe, ii Goti Kiuänänjä Iqu imäkqanqä iutanji. Nätmatqä eeqänänjä iñji, Goti Iqunä eeqänänjune inemäkätqäuä.

⁷ Itanğa Dñä Äñguä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqänğa, Iqueqä yänänäqnqä ämotquetñqe, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänänjä iunji, äñguä iwimäkquatunquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquenji, iqu kukñui, äñguä iwäsäuqänqä näqnqeuta tquätñqä ävätä, itanğa hñquququenji, Dñä Asiqu kukñui näqnqä iuta tquätñqä ävätqäuä. ⁹ Itanğa hñquenji, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqnqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququenji, ämaqä täñä-yaqä-tänä iunji, äñguä iwimäkquätñqä iwimäkätqäuä. ¹⁰ Itanğa hñquenji, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkquätñqä iwimäkätä, itanğa huiziquenji, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanğa hñquenji, iqu dñä huitañä-huitañä eeqänänjä iquau iwäsäuquätñqä iwimäkätä, itanğa hñquququenji, anjä-kukñuä huitañä-huitañä tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanğa

hŋquenŋi, iqu aŋä-kukŋuä iinä iquauŋi, kiqä quatiŋqä äkunmäkäätä tquätŋqä iwimäkätqäuä.

¹¹ Dŋä Äŋguä Kiuänänä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäuŋuä iinŋi eeqänänŋi imäkqäpŋqä iwimäkätqäuä. Iqu Iqueqä äwiŋqä iutaŋi, Kiqä-kiuä ämaqä hŋquenŋi, huizi ävätä, itaŋga huiziquenŋi, huizi-mända ävätqäuä.

Huiwi naqä-hŋqunä eänqu-qe, kuapänä äuqätänqäwänŋu

¹² Ämaqe uqä huiwi, naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänqäwä.* Itaŋga iinä äuqätänqäwänqe, kuapänänŋi qäyä etaŋgqä-qe, huiwi-qu naqä-hŋqunä eä. Inŋi Kraisi Iqu-pqe, asä iinŋi. ¹³ Ii tiinä duta etqä. Israitqä iquauŋä-qe, ä Grikä iquauŋä-qe, itaŋga wäuŋuä-wiyqä hiŋgiŋqä iquauŋä-qe, ä ämaqä hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquauŋä-qe, ne eequne huiwi naqä-hŋqunänqä, Dŋä Asiqu asŋä änaqiyätä, itaŋga eequne ique guatuŋque, Kiqä-kiuä änätapkqe. ¹⁴ Ne näqnqe, huiwi-qu nätmatqä hŋqunänä-tänä maeqänqe, huitanä-huitanä äuqätänqäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inŋi yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itaŋga qäte-qu, “Häwe, nyi hiŋuä-qunä manä, nyi huiwi-queŋi mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queŋi yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inŋi huiwi-qu eeqäpnä hiŋuinänä etaŋgutqe, kukŋuä qäte äänä wiyäniqi? Inŋi huiwi-qu eeqäpnä qätenänä etaŋgutqe, nätmatqä sisnyanŋi äänä wuweniqi?

* **12:12** Romä 12:4

18 Inäqce huiwi-qu iinjāŋqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hŋqunä hiätätŋqä, äuqätāŋgāwāŋqä iquaunĭ, Iqueqä äwiŋqä iuta iwäsäutä ekqe.

19 Iinjä äuqätāŋgāwāŋqä eeqānāŋä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? 20 Inäqce huiwi-qu, iinjāqu hmanji. Huitaŋä-huitaŋi eeqāpnä äuqätāŋgāupuiyitaŋi, naqä-hŋqunāŋi, ii eä. 21 Itanġa hiŋui-qu hipae-queni, “Nyi sitaŋi manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä enqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. Itanġa nyuāŋi-qu yuki-quenä-pqe “Nyi sitaŋi manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä enqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. 22 Iinjä etanġqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätāŋgāwāŋqä iquaunġe, ne “Yänänāŋqä maeqä-quaeqä” kŋuä äneyätŋqe, iqua wāuŋuä naqätāŋi. 23 Itanġa äuqätānāŋqä hŋquaunĭ, ne iquaunġä yoqe haqeqä māmamāuqānāŋä iquaunĭ, qākämä iwimākätanä, iquaunġä yoqe haqeqä kiinjä äyā ämuāmāutqāŋu. Itanġa äuqätāŋgāwāŋqä huizi, womba änätapätqāŋuwä iquaunĭ, ne qākämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. 24 Itanġa huiziquaunġe, ne, “Qeqätqeqä” kŋuä neyqanġuti, qākämä miwimākqä iquanä. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu hŋqunä-hŋqunāŋi, naqä-hŋqunāŋqä yauqätä ämitāqāŋgani, äwa itqāŋuwä iquaunĭ, yoqä naqä äwikqe. 25 Iinjä enqe, huiwi-qu ipipiŋqŋqä mandumākŋqä itä, äuqätāŋgāwāŋuwä hŋqunä-hŋqunāŋä iqua, suqä asānāŋinä imākāpu, äŋguänä miŋgpnqä imäkkqe. 26 Itanġi iutaŋä hmbu haŋä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asānā mapnä. Itanġa isuautanä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

27 Itanġi he eeqäpnäni, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hnġunä epu, hnġunä-hnġunäni Ique qe äuqätänänä. 28 Itanġa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanġi, wäunüä tiinjä imäkqäpnqä äwikqe. Hinuiqäni, ämaqä kuknjuä awä tqüäpnqä dowatkqä iqua etanġä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kuknjui hinüä-tqäpnqä iquayi. Itanġa ämaqeu näqnqä-vqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä nätmatqä änä mimäkqänäni imäkqäpnqä iquayi. Ita ämaqä tänjä-yaqä huitanjä-huitanjä-tänjä du, ängüä imäkqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä huizi du yätamakqä vqäpnqä iquayi. Itanġa ämaqä wäunüä eeqänäni ämiqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä kuknjuä huitanjä-huitanġi tqäpnqä iquautä atäunüä ikqe. 29 Ämaqä eeqänäni, kuknjuä awä tqäpnqä dowatqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, Goti Iqueqä kuknjui hinüä-tqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, näqnqä-vqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, nätmatqä ämaqä mimäkqänäni imäkqänqe, aanqänqe. 30 Itanġa eeqänäni, yaqä-tänjä iquau ängüä imäkqänqe, aanqänqe. Itanġa eeqänäni, kuknjuä huitanjä-huitanjä tqänqe, hmanġi. Itanġa eeqänäni, kuknjuä iquauñi kiqä quatinqä äkunmäkqänqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

31 I etanġi, wäunüä iinjä imäkqänqä näqnqetä, yänänäqnqetä, Goti Iqu hinqi ävätñqä iutanjä ängüänänänä, huiziu ämäwqätäunjuwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, knüä äwqetä, yänänäqnqä vqänqe. Itanġa nyi tänganġi suqä huiziquau ämäwqätäunqä hnquenyqä, awä

tiinjā hetmqe.

13

Suqā, huiziunqā wiŋqenqā

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeunqä kuknuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kukñuitä, ätuätmänğanji, suqä ämaqeunqä nyinŋqe, mämeqä imä, tumqä etanŋutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinji, maknuä oonqä ätqa-panä iinjä ätqä. ² Itanŋa nyi Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmätqä zä wiqeunqätä, nätmätqä huiziunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyā” tqänqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinŋqe, mämeqä imä etanŋutqe, ii nyi ämaqä aanä quvqunji. ³ Itanŋa nyi ñqä nätmätqä ae ämeñqä eeqäpnäñi, ämaqä äwa itqätanŋuwä iu ävätmä-qe, ñqä huiwi, tä qäyä ñqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinŋqe, mämeqä imä etanŋutqe, ii Goti Iqueqä hiñuä iqñi, yätamakqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanä-iqä qäyä äwimeqanŋi äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmätqä hiñuä äqunätä “Nyi ämamqeçä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanŋa iqueqä yoqe haqeqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanŋa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäñi maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe

iwitqueqanġuwinqe kġuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätġe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanġa anġuä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätġe. ⁷ Itanġa hanä-iqä eeqänäni ique makittqiyqä iqanġuti, iqu hea ique-iqeni, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä anġuä wimetġä dinqä kġuä yänänäqġä ävä äpme, itanġa quanġä mapäkġä yänänäqġänänä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukġui hiġuä ätmitpqä itä, itanġa anä-kukġuä huitanä-huitanä ätmitpqä itä, itanġa ämaqeunqä näqġä huitanä-huitanä itäni, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinä dutayi. Täġġani ne näqġe, du-du inqä ämenä, itanġa Goti Hanjuwä Iqueä kukġuä-pqe, du-du inqä hiġuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakġi nätmatqä eeqänäni, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inġani nätmatqä du-du inqä iinġi, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinä enqä-panġi. Nyi ymeqä wänqä emänġani, nyaqä kukġuä tqetä, iwäsäuqetä, kġuä indqänqetäni, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanġi nyi naqä-qunä ae etmänġani, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinä-pqeyi. Ämaqe, hiġuä yäqġqetä hiġuä iqänätqänjuwä-pa, ne täġġani, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakġi hea iinä timäutqänġani, ämaqe anä äpmepu hiġuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hiġui iinä qunanique. Itanġa nyaqä näqġä täġġani, du-du inqä enqe, inäqe inġani, Goti Iqu nyinyqä näqġä anġuänä eqa äpätġä-pa,

nyi-pqe eeqänänjinqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanğa täñgani, suqä naqänänjä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänänji nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hiñuä äqänanä pmeqä ique, itanğa suqä ämaqeñqä äwiñqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquautanjä ämäwqätäñqä iqu, ii suqä ämaqeñqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeñqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänjä qäñgänppu. Itanğa wäñuä huitanjä-huitanjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu hiñgi ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanppu. Wäñuä huizi iqua e etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä äñguä mäwiñqä iqanğuwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqanğqä iuta, nätmatqä zä äwiñqenqä tänä.* ³ Inäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqeñqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä äñguinä imäkqäpñqä äwivauqumuatätä,

* **14:2** Korinä äpmamiñuwä iqua, kukñuä huitanjä hñque tqänqä näqñqetä yänänäqñqetänji, huiziu ämäwqätäukqenqä ätmiñuwi.

itanga äwqä hanuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäknätqätangqä-qe, ämaqä kukñui hñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätangqä-qe, kukñui hñuä-tqäpñqe, aanä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuinqä, “Nyi iñä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunñi yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iñä mimäkqä etangutqe, ämaqä kukñui hñuä ätätqä iqu, iquenñi ämawqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañä etqangmdqe, he yätamäkqe, nyitanñi äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesañi hñuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iññi, häawätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-panñi. Iqua äkakä ätnänäqi maqänqangutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända up-unä. ⁸ Itanga, “Tä mäkänqä uwqänqanjä” ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-panñi, tiññi inänñi. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniñi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yuñuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunñi, kukñuä kuapänä

äwiqetani, eeqänani, qakuä-täni. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kuknuä dqanğqä iunji, nyi kiqä quatinğä maqñqä iqanğundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanä-queqä” kñuä vänä. Itanğa nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanğa he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänğanji, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunüä huitanä-huitanä imäkqänğqä näqnqetä, yänänäqnqetä, Dñä Änğüä Iqu ävätnqe mapñqä aanä kuapänä enyätñqetani, he nätmätqä iinjä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänänäqnğqä iwimäkqäpnğqä iquau mapñqe, wäunui yänänäqnğqä imäkqanğpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitanä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kuknuä iinjä anğumä äkunmäkätnqe, Dñä Änğüä Iqueqä yätamäkqenğqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kuknuä huitanji ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi nğqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe nğqä kñuä indqänğqä iutanä matqä itmitani, kñuä iqu wäunüä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanği nyi squä imäkmqe? Tiinjyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, nğqä quuvqä imdatä, nğqä kñuä indqänğqä imdatä qäsä imäkmä. Itanğa nyi apqe, nğqä quuvqä imdatä, nğqä kñuä indqänğqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñänğanji, tqä quuvetänä tqanğtqe, ämaqä kuknuä iquenyqä näqnğqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “änğuiqä” tqanğñinqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuäni, Goti Hanjuwä Iqueni, “änğuiqä” qäyunä tquanğñä-qe, ämaqä huiziqueni yänänäqnğqä miwimäkqä

yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamängani, nyi heñi ämaiqutäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqänä. Nyi iinjä imäktñqä iinqe, ñqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyä etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquväqñqä iuñi, nyi kukñuä ätätmängani, kukñuä huitañä-huitañä iutani quäuqänänğ† tumqñqe, manyinqqi. Qu näqñqä äñguänä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eñjuwä iutani, homä imäkätmä tumqñqä änyinqi.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä kñui indqänqe, ymeqä wänqä isuauqetäñi, asänänğ mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eñjuwä-pa, iinjä pmetpñqe. Inäqe hiqä kñuä indqänqe, ämaqä naqä kñui metpñqe. ²¹ Kukñuä huitañä-huitañä tqänqe, kukñuä-suqä iuñi, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitañi tqä hñquau äwimä. Itanğa iqua quvaqä manä iutani, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanğuwänğa, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñqäüä.”† Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itanği Dñä Äñguä Iqu, kukñuä huitañä-huitañä tqänqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä mae-qiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqe. Inäqe Dñä Äñguä Iqu Goti Iqueqä

† **14:19** Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ **14:21** Asayä 28:11-12

kukñui hiñuä-tqñqä ävätnqce, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqce, quuvqä heqiyqä iquaunqce.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitañä-huitañä tqanquwänga, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyi, “He hiqiyqä itqänäu” tupnä. ²⁴ Inäqce qu iñä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqäpanä tqanquwänga, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqce, quvaqä kukñuä tnämäucanquwi, iqu eeqänäñi qätä äwiyäqce, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inganji ämaqä iñä iqu, iqueqä knuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqce, näqñqä ämeqce, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutñqä qonä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyängani, suqä qäyunä imäkqänqce

²⁶ Nyämaqäuä, iñi änäänqce? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyängani, suqä tiñä imäkqänqce. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanqpi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqce. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqanqce, awä-tqänqä meqanqpi, hñqua kukñuä huitañä-huitañä tqänqä meqanqpi, itanğa hñqua kukñuä iñi, äkunmäkqänqä mapñqce. Nätmatqä eeqänänjä

he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitañä-huitañä tqä iquaunqe, ämaqä hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenjä-qe, iqueqännga-iueqännga tqangpi, itanğa hñqua äkunmäqänqe. ²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäqänqe hma etangutqe, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iueqä-kiuätänä tñqänqe. ²⁹ Itanğa Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iquaunqe, hñquaquñä-qe, ä hñquaqui-hñquenjä-qe kukñuä tqangpi, huizi 'kukñui äänä ätqäpiyä' tpu, iwäsäuqänqe. ³⁰ Itanğa ämaqä quamä ii äpmamitätqä hñqu, Dñä Änguä Iqu motqueqangqe, awä-tqänqä ämeqangutqe, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqe. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätñqe, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqe, hñqueqännga-hñqueqännga pämä ätqäüäqisäpu, kukñuä tqänqe. ³² Itanğa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, wäunjuä iinjä imäqänqe, quwqä-quwänä änguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetpñqe. ³³ Ii tiinjä etangiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua kñui huitañä-huitañä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanjuä inqä pmetpñqä iwimäqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäqänqe. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä

qanyä pmeqänqe. Kuknuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kuknuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpñqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä iqisa kuknuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmätqenqä näqñqä metñqä etanğutqe, aña yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kuknuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäni, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä hiñuätqä iqunjqä” ä “Dñä Ängguä Iqu inyimäkqanği itqänänä” kñuä iinjä indqänqä-qu etanğutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Inäqe ämaqä hñqu, nyaqä kuknuä tuwanuä täu äqänänqe, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanği, nyämaqäüä, he Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqe, hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpñqe. Itanğa kuknuä huitanähuitanitä tqänqe, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ Inäqe he aquvä äqänäpiyanğani, kuknuä näuä-namä mäwqä, qänaknänji, suqä qäyunänjä iunä iqanğpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anği ävaukqenqä

¹ Nyämaqäüä, kuknuä ängguä we-hunqä-tänji, nyi awä hetqanğä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanğuwinqe,

hiqä kñuä indqänqce, anqumä evauqumuatmqe.
 2 He kukñuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a
 yänänäqñqä qätätanqppce, iquesani Goti Han-
 juwä Iqu, änyä-hänä epñqä emäkätqäuä. Inäqce
 he iinjä mimäkqanqppce, heqä quuvqä heqiyqce,
 nätmätqä hinñiqñqä enqä-panänqce.

3 Kukñuä aanä naqänänä nyi nqä-näuä ämaqä
 huiziuta qänqanä ämakqä iqueni, awä tii
 äyä etkqce. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu
 äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä
 quvqä eeqäpnäñi huätä mamäutñqenqä iinjä
 äpäkonqce. 4 Itanqa tiinjä-pqä äqänänqä-
 pa,† qu Iqueni qua pteqanqguwänqga, hea
 hñquaqu äwiqce, hñquququeni, Goti Iqu anqi
 ävauqumuatkqce. 5 Itanji Iqu Pitä ique-ganä
 äwimeqce,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau
 äwimakqce.§ 6 Itanji Iquenyqä quuvqä heqiyqä
 500 iquau, asänqga äwimakqce. Iquautanji, hñqua
 ae äpäkonqguwä-qce, kuapänänäñi hänä yqänä
 äpmenjä. 7 Iquau äwimeqetanji, huizi Jemisi ique
 äwimakqce. Itanji ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä
 awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänä
 äwimakqce. 8 Itanqa aanä yäpaki, nyi, ymeqä
 kiqä känai hea qäyunänänqga maunyqä iqä enqä-
 panä iinjä-qunñänqga, änyimakqce.* 9 (Ii qakui ti-
 injä iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä
 ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä
 äpmenqä iqunjqä. Nyi hinñiqänänänqganji,
 Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunji, yuuwä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä
 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunjuñqä 9:3-8

äpäsätäminqä etanġi, ämaqe, “Ämaqä kuknuä awä ttjqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinjä qäyä etanġqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänġqetani, nyi sä äpmenä. Itanġa Iqueqä qeqä imänqä iinj, qua aanqä iqi mapäkñqä ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mähäwiqä itmä, wäunuä yänänqñqä imäkätmä iutani, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquauni, ämähqätäuänä. Wäunuä iinj, nyi ñqä-näuä mimäkqä pa itqänä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänqä nyitä äpmenqä iqu, inyimäkqanġi imäkätqänä.) ¹¹ Inji Kraisi Iquenyqä kuknuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunqe. Itanġa he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänä.

Ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġu vaupnuwänqäti?

¹² Ne kuknuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonġanġqänġa, Goti Iqu anġi ävauqumuatqeqä” qäyä ätuätqätanġu, ga ämaqä hesanä hñqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anġi hänä mävaucqä ipñqäuä-qe” sunqä ätätqänä? ¹³ Quvaqä kuknuä iinj, naqä-qakuä etanġutqe, ii tiinj. Kraisi Iqueni, anġumä hänä mävaucqumuatqä iquänänji. ¹⁴ Itanġi Kraisi Iqueni, qua buta anġumä mävaucqumuatqä iqä-säpi, ne kuknui hinġi tätqätanġuati, ga he-pqe quuvqä hinġi heqiyätqätpninj. ¹⁵ Itanġa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anġi mävaucqñqä etanġpqe, ii tiinj. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaucqumuatqä iquänänji. Iinjä

sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iquenji, iinjä iwimäkkqä-qe,” quanğä tqune hiätaninji. ¹⁶ Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butaŋi mävuauqŋqä sätäti, Kraisi Iquenjä-pqe mävuauqumuatqä iquäninji. ¹⁷ Inji Kraisi Iquenji qua buta anği mävuauqumuatqä ikqä etaŋgutqe, he quuvqä eqiyäŋuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanğuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. ¹⁸ Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqämiŋuwä pizqä ae äpäkoŋuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkŋgpninji. ¹⁹ Itanğa neqä kŋuä indqänqä yänänäqŋqe, Kraisi Ique ävanä hiŋuä äqänänä pmeqe, yätamäkkqe, qua täu hänä äpmenänğanğqä etaŋgutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-huŋqä iinj, eeqänäŋi ämäwqätäunä.

²⁰ Iinj hmanji. Ymisaŋä wäuŋuä du yäuä kiŋganä iqäqä-pani, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anği vauqänqe, Kraisi Iqu äpäkoŋqgetaŋi, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anği äyä ävuauqumuatqä. ²¹ Ii tiinji. Äpäkoŋqä ämaekqe, ämaqä hŋqu etaŋqeta, anği vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. ²² Ämaqä eeqänänä, Atamä iquesanä äpäkonätqänuwä-pa, anğumä hänä vauqumuatqänqe, Kraisi Iquesanänqe. ²³ Itanğa eeqänäŋi, kiqänğa-kiqänğayi. Ämaqä kiŋganäŋi, ii Kraisi Iquvi. Qänakndaŋi, Iqu qua täuŋqä anğqu quvepäniqänğa, ämaqä Iqueqänänä iqua, anği vaupnuwi. ²⁴ Itanji yoqä naqä-tänğätä, yänänäqŋqä-tänğätä eeqänänä äpmeŋuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetaŋi, nätmatqä eeqänäŋi

miqänqce, Goti Kaniqueä hipa iu vāniqce. Ii hiunji yāpakiyi. ²⁵ Ii tiinjā etaŋgiyi. Kraisi Iqu, Iqueqā mākā-huŋqā iquau, Iqueä yāpā iqinyā äpmuatetqāŋganqā, nātmatqā eeqānāŋiu äpakānā ämiqca uwqāniqce. ²⁶ Mākā iinji qāpu etaŋga, yāpaki äpākoŋqā ique hāmānā hma imākāniqce. ²⁷ Iinqce, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iunji tii äqānā. “*Iqu nātmatqā eeqānāŋi, Iqueqā yāpā iqi ekqeqā.*”† Kukŋuā iqu, tiinjā ätātā ätqi. Nātmatqā eeqāpnāŋi, Goti Iqu Kraisi Iqueqā yāpā iqi eätāqāŋganji, Iqu Iqueqā-kiuāŋi yāpā iqiŋi maenqā ma ikqce. ²⁸ Itaŋga nātmatqā eeqāpnāŋi Iqueqā yāpā iqi wiqanqutqāŋganji, Ymeqā Iqu Kiqā-kiuāŋi, Goti Iqueqā yāpā iqi enāniqce. Goti Iqu nātmatqā eeqāpnāŋā, Ymeqā Iqueqā yāpā iqi hiŋuiqānā ekqce, Ymeqā Iqu, Goti Iqu eeqānāŋā iunji äminiŋqā e imākāniqce.

Ämaqā pizqā iqua, anqcu mävaucŋqā etaŋgutqce, änāänqce?

²⁹ Ämaqā hŋqua, pizqā iquau yātamākqenqce, asŋā ämetqāŋā. Itaŋga ämaqā ae äpākombqā iqua, anqcu mävaucŋqā naqā-qakuānā etaŋgutqce, ga ämaqā asŋi, pizqā iquau yātamākqenqā ämetqāŋuwā iqua, äänā imākpnuwāŋqce? Inji iqua asŋi, iinjā iquaunqce, sunqā ämetqāŋā? ³⁰ Tiinjā-pqā ināŋji. Ne kukŋuā äŋgui awā ätuätuŋquā imŋi, qu qui nemākŋqā itqāŋuwitaŋi, qae mämpmeqā, haŋā-iqā qāpisa-qāpisaŋi, sunqā ämetqāŋu? ³¹ Nyämaqāuā, nyi hea ique-iqenji, pizqewā ae äyā äpākonāqisätqāŋā. Inji neqā Naqā

† 15:27 Apqā Bukā 8:6

Kraisī Jīsasi Iqu, hesä anä pmetanḡqenḡä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. ³² Itanḡa nyi hiveqä-yaueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeḡuwä itä mäkä äunḡque, ii nyi ḡqä änyinḡä dutanä imäkkqä etanḡutqe, yätamäkkqä iquesaḡi squä mamniqäwä? Ii tiinḡi. Ämaqä ḡḡqua kukḡuä tii ätätqänä. “*Awinḡa päkonatunḡeqä. Inḡi ne tänḡaḡi, buayätä eqätä ḡmanḡuatunḡuänänḡniqä.*”† Ämaqä, äpäkombqä iqua anḡi mävuonḡqä etanḡutqe, kukḡuä iinḡi qänaknä ianä. ³³ Ämaqä hiqä kḡuä anḡui qui emäkätqänuwä iquauḡi, ḡinḡuinä mäqunḡuä pambu. Kukḡuä ḡḡqu tiinḡä äwi. “He ämaqä ququvqänänḡä ḡḡquatä näueqä imäknäpu qanḡä anä ikipiḡitani, iqua hiqä suqä anḡui yuuwä hetäupḡqäuä.” ³⁴ Hesänḡä ḡḡqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maqḡqä etanḡuwinḡe, he suqä qäyunänḡi ipu, kḡuä jänänänḡinä indqänäpu, suqä quvqe vquatämäupu. Nyi kukḡuä iinḡi, womba etapätmä etqä.

Huiwä anḡi vauqe, aanḡä huitanḡinḡä

³⁵ Inḡäqe ämaqä ḡḡqu yatḡqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butanḡi anḡumḡi ḡänḡä-pmeqänḡe, Goti Iqu qunḡi, äänä imäkätä vauqumuätäniqäwä? Huiwi, äkitanḡi nyqä vauqumuätäniqäwä?” ³⁶ Si kukḡuä iinḡi, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä ḡmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanḡa, baki inḡa äukauänä. ³⁷ Si

† 15:32 Asayä 22:13

sngumetqänä-qe, ä ipnqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäueni. Inäqe kiqä baki, piikä ique asänänä iinjänqä ma, huitanä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanqgetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanä qäyunänänqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänäni, qu huiwi naqä-hnqunä minqä injä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, ynñä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitänä-huitanä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-täni, hui qäukuä haqä yätu witanği, hui qua iu äwi. Itanği nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqe-täni, asänänä ma, huitanä-huitaniyi. ⁴¹ Mäptqe, qeqätqe, kiqä-tänä etanğa, qanui, kiqä qeqätqe, huitanä-täniyi. Itanğa qätäqueqe, huitanä-huitanä epiyitani, qeqätqe, quwqä-quwqä-täniyi.

⁴² Huiwi huitanä-huitanä ii enqä-pani, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğu vauqe, asänänä iini. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyanäweqe. Inäqe huiwä qua-mända anğumä vauqe, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqe, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqe. Itanğa huiwä qua-mända anğu vauqe, yoqä naqä-tänätä, yänänäqñqä-tänätänqe. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqe, ii qua täu pmeqänqe. Itanğa huiwä anğumä vauqe, ii Dñä Änğüä Iquesa eä, dñä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqe, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dñä Änğüä Iquesanä-pqe,

naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinji tuwanjuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqe.” Š Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dnjä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqänqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Äñguä Iquesañä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Äñguä Iquesañä Iqu qänaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanjä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanjä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänä qua iutanjä eñjuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panjä asänänä iinjiyi. Itanğa ämaqä eeqäpnänä qäukuä haqä yätutanjä eñjuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanjä Iqu enqä-panjä asänänä iinjiyi. ⁴⁹ Inji täñganji, ne ämaqä qua iutanjä ekqä iqu enqä-panjä, asänänä eñque, inji qänakndanji ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanjä Iqu enqä-panjä, asänänä iinjä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäuä, nyi, “Ii tiinjä etanji” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunji, mämeqä itä, anä mämpmeqänqe. Iutanji huiwä pizqä yätñqä itäqetanji, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yäninji, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mämpmeqänqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kuknuä zä äwiñqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnänji, pizqä hämänä mapäkonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanğanji, neqä hiñui

hikueä ptqä maqänä äqiyqu-pani, neqä huiwi, iinjä itä kunmäknäniqe. Hääwi iinjä tqanğani, pizqä äwämitpqä imdani, pizqä anğumñi mapäkoñqänqä anği vaupnuwi. Inğani neqä huiwi änyä-hänğä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqu, qui mimäkñqä itä hänğä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänğiñqä äkunmäknänğiyä. ⁵⁴ Huiwiqı iinjä ae äkunmäkñğanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänğqä tiñi, qäyunä timäuanä.

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñqänänğä itä, äpäkoñqä iqueni ämäwqätäuqiyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkoñqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqe ämäwqätäutñqe, anğiyi? Äpäkoñqä iquki, si ämaqä zi miqutesiñqe, anğiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkoñqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inğaqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesani, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “änğuiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iniñqe, nğä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, nätmatqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänqä yänänäqñqä tqäutpñqe. He Naqä Iquenyqä wäunğä dnğä huqä ii imäkätqäñuwi, hiñgi meqänqä ma, qakuä-tänğä iiyi. Mä iinjñqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunğinğänä kñuä neyquätñqänänji.

16

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Tänganji nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iinqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqce, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqce.

² Nyi angumä äpmqänqanji, he iquau wipñqce aquvä maqiyäqisqä ipnuwänqä manyinğanğqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kinğanänjä iquenji, hñqunä-hñqunänjä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqce. ³ Nyi iqi ae ätimäutmänqanji, ämaqä he atäunüä ipqä iquaunji, hiqä nätmatqä iinjitä, nyaqä tuwanüä äqämqetä, äma upñqce, ävätmä Jerusälemänqä ändowatmniqce. ⁴ Itanğa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqce äñguä hiqanğutqce, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuninqä ätukqenqä

⁵ Itanğa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämitanji, qänaki, emamniñqce. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesänji hiunji hmbunji anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanqanji, he nätmatqä qanä ändma wätñqä iunji, yätamäkqä nyipnuwänqä diñqce, yunüä naqänänjä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmänqanji, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqce, manyinğqi. Inğqce Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqce, hiñuinä ñqanğanğutqce, nyi hesä anänji, hiunji

kuapänä pmamniŋqä änyinŋi. ⁸ Nyi Epäsäsi täunŋi, hiunŋi naqä “Pendikosiuä” ätmiŋuwä iqu ätimäuqanŋanŋqä pmetmä. ⁹ Äpmeŋqä täqinŋi, ämaqä kuapänänŋi, nenyqä mäkanŋqä qäyä itqätanŋuwä-qe, nyi qokä-apäkä huiŋi, Goti Iqueqä ämaqänä epŋqä yätamäkqä wimqä diŋqe, nyinyqä hänaqä inŋi. Ininŋqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyŋqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätŋqe, he yeeqä ävätmepu äŋguänä mipu. Nyi inŋä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunŋui, nyi itŋqä-ma asänä imäkätŋqä-qu etaŋgi ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanŋanŋi, hesanä hŋqua, ique yeeqä mävätmepqä iqä diŋqe, hiŋuinä mäquŋquä pa iqäpnä. Itanŋa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppŋqä diŋqä hiŋuä äqunmä pmamniqe. Initanŋi iqu nyi anŋumä änyimetŋqänä evämeqanŋanŋi, iqueqä qanŋä wätŋqä iunŋi, äwqä hanŋuä änyä wätŋqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.

¹² Täŋganŋi nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepŋanŋqe, nyi iquenŋi kukŋuä yänänäqŋqänänänä ätuätŋqä-qe, iqu täŋganŋqe, mäwiŋqä itqäuä. He emetŋqe, hiunŋi hŋque, iqu, ‘Tänŋanŋi qäyunŋqä’ kŋuä vqanŋa, inŋa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänŋqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqenŋä

¹³ He äŋguänä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanŋa zä miqä,

* **16:10** 1 Korinä 4:17

yänänäqñqä tqäutpñqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäqäpñqe.

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi he evauqumuatmqä änyinji. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anju anä äpmeñuwä iunqätänji, he näqñqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iunji, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqänqä, ämakuwi.

¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäunüä asänä itqänuwä iquautänji, iquauqä yäpä iqi pmetpñqä änyinji. ¹⁷ Korinä iu äpmeñuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänji hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anji ämequwinqe, nyi aquvänä iqä.

¹⁸ Iqua yänänäqñqä he emäkkuwä-pañi, nyi-pqe inä nyimäqquwi. Inji he ämaqä iinjä iquaunqe, “Ämaqä qäyunänjä iquayqä” kñuä indqänäpu, äñguä itquapñqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä injunä” tqeñqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. Itanğa Akuila iqutä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anju aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, “Yäa ñquauä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinjä eeqänänjä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä. He äminäpiyänğanji, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä

† 16:15 1 Korinä 1:16

iun̄i, quneqä in̄gp̄n̄qe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kuk̄nuä tä, tuwan̄ui nyi n̄qä hipaitä äqiyqä. ²² In̄i ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwin̄qä iän̄qä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkät̄n̄qä änyin̄gi. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imän̄qeta, nätmatqä änguän̄äni hin̄gi vqe, etapquä. ²⁴ Itan̄ga nyi n̄qä-näuän̄i, Kraisi Jisasi Iqutä ämuän̄n̄mitani, n̄qä äwqe, he eeqän̄änuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac